

محمد درویش زاده
قاضی دادگستری خراسان

رابطه توسعه قضایی و نشریات حقوقی

۱- توسعه قضایی:

عدلیه از بدو پیدایش تاکنون فراز و فرودهای فراوانی داشته است. اندیشه‌های اصلاحی با مبانی متفاوت؛ زوایایی از کژتابی‌های موجود را کاویده و راهکارهایی - متناسب با مبانی پذیرفته شده - ارائه کرده است.

البته می‌دانیم دوره‌هایی هم بر عدلیه گذشته است که در آن جز خمودی و انفعال و رکود و هیچ مبنایی حاکم نبوده است. اما تاریخ عدلیه فراموش نمی‌کند که چندین مرتبه رسماً - و بیش از آن عملاً - «عدلیه موجود» به امید بنای نظامی نوین و کارآمد منحل شده است. و در واقع بنای عدلیه از سنگ اول نو شده است.

این تجدید ساختارها گرچه در مواردی ضروری و مفید هم بوده است اما خوب می‌دانیم که هزینه‌های ناشی از تجدید بنا هم کم نیست. لذا ضروری است که هر اندیشه اصلاحی با شناخت و تحلیل پیشینه و تجربیات گذشته انجام پذیرد و از ظرفیتهای موجود بهترین استفاده را بنماید تا انتخاب احسن تضمین و بشارتی بر کارآمدی اصلاحات باشد.

در این نوشتار به بررسی وضعیت نشریات حقوقی و تعامل آنها با آرمان توسعه

قضایی می‌پردازیم.

۲- توسعه قضایی و مطبوعات حقوقی:

نشریات حقوقی به عنوان منبع تغذیه علمی و تخصصی و نیز اطلاع رسانی در جامعه دست اندرکاران دانش حقوق پدیده‌ای است که از زاویه توسعه قضایی قابل مطالعه است.

ما ابتدا به بررسی تاریخچه مختصری از مطبوعات حقوقی می‌پردازیم و سپس نگاهی گذرا به وضعیت موجود نشریات حقوقی خواهیم داشت و در قسمت بعدی ضمن استنتاج و مقایسه گذشته و حال این نشریات به ارائه طرحی نوین در زمینه نشریات حقوقی و با هدف توسعه قضایی خواهیم پرداخت.

۳- تاریخچه مطبوعات حقوقی:

از نظر تاریخی سرنوشت نشریات حقوقی بیش از آنکه تابع مطبوعات زمان خود باشد، همراه و همسان دستگاه قضایی زمان خودش بوده است. یعنی با طرح اندیشه‌های اصلاحی در عدلیه؛ نشریات حقوقی هم متولد می‌شدند و با آنها فرسوده و فسیل می‌گشتند. جدولی که در پی می‌آید خلاصه‌ای از مشخصات مطبوعات حقوقی گذشته است که نشان از سابقه طولانی و همزادی مطبوعات حقوقی با عدلیه دارد.

جدول سیر تاریخی مطبوعات حقوقی در یکصد سال گذشته

ردیف	نام	موضوع و روش - نوع	مدیر مسئول	سردبیر	اولین سال انتشار
۱	وقایع عدلیه	راجع به تظلمات و امور اتفاقیه عدلیه (تنها سه شماره)	—	—	ذیحجه ۱۲۸۷ هـ - ق
۲	روزنامه مجلس	چاپ مذاکرات مجلس و به دستور مظفرالدین شاه از بازرسی و نظارت دولت معاف بود - روزنامه	میرزا محمد صادق طباطبائی	ادیب الممالک فراهانی	شوال ۱۳۲۴ هـ - ق

ردیف	نام	موضوع و روش - نوع	مدیر مسئول	سر دبیر	اولین سال انتشار
۳	روزنامه محاکمات	درج محاکمات دادگاهها - روزنامه	مجد الأسلام کرمانی	ارگان رسمی عدلیه	جمادی الاولی ۱۳۲۵ هـ - ق
۴	روزنامه رسمی دولت	درج قوانین مصوب و ... - روزنامه	موید الممالک	—	ربیع الثانی ۱۳۲۹ هـ - ق
۵	مجله حقوق	حقوق	نقیب زاده	—	۱۳۰۰ هـ - ش
۶	مذاکرات مجلس	درج مذاکرات مجلس - روزنامه	—	—	۱۳۰۵ هـ - ش
۷	مجموعه حقوقی	حقوقی - ماهنامه / هفته نامه	نشریه حقوقی وزارت دادگستری	—	فروردین ۱۳۱۶ هـ - ق
۸	مجله کانون وکلا	حقوقی / انتقادی - ماهنامه / فصلنامه	فرنیاجی و ...	—	اسفند ۱۳۳۰ هـ - ش
۹	مجله کانون سردفتران	حقوقی / انتقادی - سالنامه / فصلنامه	جمالی و ...	—	۱۳۳۶ هـ - ش
۱۰	مجله حقوقی وزارت دادگستری	حقوقی / اجتماعی - ماهنامه / فصلنامه	وابسته به وزارت دادگستری	—	فروردین ۱۳۳۸ هـ - ش
۱۱	هفته دادگستری	نظریات مشورتی اداره حقوقی - دو هفته نامه	وابسته به وزارت دادگستری	—	زمستان ۱۳۴۲ هـ - ش
۱۲	ماهنامه قضایی	امور کیفری و جرم شناسی	اداره دادرسی نیروهای مسلح	—	اسفند ۱۳۴۴ هـ - ش
۱۳	پزشکی قانونی	پزشکی قانونی - ماهنامه	اداره پزشکی قانونی	—	۱۳۴۴ هـ - ش
۱۴	آینده	خبری - حقوقی	ارگان جامعه دادگستری ایران	—	۱۳۳۰ هـ - ش
۱۵	نشریه دانشکده حقوق و علوم سیاسی	حقوقی تحقیقی - نامنظم	دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران	—	اسفند ۱۳۳۸ هـ - ش
۱۶	نشریه دانشکده حقوق	حقوق ملی و فراملی - نامنظم	دانشکده حقوق دانشگاه ملی (شهید بهشتی)	—	بهمن ۱۳۵۲ هـ - ش
۱۷	حقوق امروز	انتقادی حقوقی - ماهنامه	بهاالدین طباطبائی	—	اسفند ۱۳۴۱ هـ - ش
۱۸	حقوق مردم	حقوقی انتقادی - ماهنامه	منصوری و ...	—	پائیز ۱۳۴۲ هـ - ش
۱۹	حقوق بشر	فصلنامه	کمیته ایرانی حقوق بشر	—	۱۳۴۸ هـ - ش
۲۰	گزارشهای حقوقی	روزنامه	محمد علی جداری فروغی	—	۱۳۵۸ هـ - ش

نگاهی به جدول مزبور نشان می‌دهد که از نظر تاریخی در عرصه مسایل حقوق و قانونگذاری حداقل پنج روزنامه منتشر شده‌است که دو روزنامه مربوط به مجلس شورا بوده - «روزنامه مجلس» در سال ۱۳۲۴ هجری قمری و روزنامه «مذاکرات مجلس» در سال ۱۳۰۵ هجری شمسی - و از جهتی می‌تواند خارج از حوزه حقوق به معنای خاص باشد. اما سه روزنامه دیگر اختصاصاً در حوزه مسایل قضایی و حقوقی منتشر شده‌اند که به شرح ذیل هستند.

۱-۳- **روزنامه محاکمات:** این روزنامه به‌عنوان ارگان رسمی عدلیه در سال ۱۳۲۵ هجری قمری با مسؤولیت مجدالاسلام کرمانی منتشر شده‌است یعنی در ۹۵ سال پیش که يك سال از تأسیس «وزارت عدلیه عظمی» می‌گذشت این روزنامه به‌عنوان ارگان رسمی عدلیه منتشر می‌شده‌است و می‌دانیم که وزارت مزبور حتی پیش از به‌وجود آمدن مجلس شورای ملی تأسیس شده‌است.

۲-۳- **روزنامه رسمی دولت:** این روزنامه از سال ۱۳۲۹ هجری قمری جهت درج قوانین مصوب و رویه‌های قضایی و تصویب نامه‌ها و ... منتشر شده‌است که البته در وضعیت کنونی با عنوان «روزنامه رسمی جمهوری اسلامی ایران» انتشار آن ادامه دارد و محتوا و شکل آن هم در طول این نود سال تقریباً یکنواخت بوده‌است.!!!

۳-۳- **روزنامه گزارشهای حقوقی:** این روزنامه با مسؤولیت محمدعلی جداری فروغی در سال ۱۳۵۸ منتشر شده‌است که ظاهراً پس از اندکی متوقف گردیده‌است.

و اما فصلنامه و ماهنامه و هفته‌نامه‌هایی که در تاریخ مطبوعات حقوقی قابل بررسی هستند نیز متعدد هستند که بررسی آنها از حوصله این مقاله خارج است لیکن از مجموع آنها این نتیجه به‌دست می‌آید که: از نظر تاریخی مطبوعات حقوقی بیشتر از ناحیه دستگاه قضایی هدایت و منتشر می‌شده‌است و تعامل بین دستگاه قضایی و نشریات حقوقی در جهت اعتلاء و به‌نفع دستگاه قضایی بوده‌است. نه اینکه مفاهیم نوین حقوقی و انتظارات بخشهای مختلف جامعه و تحلیلهای علمی از پدیده‌های

حقوقی و نیز مطالعه پدیده‌های اجتماعی از زاویه دانش حقوق و ... از خارج دستگاه قضایی انجام شود و بدنه دستگاه قضایی نسبت به آنها منفعل یا حداقل بی‌تأثیر باشد!!

۴- وضعیت کنونی مطبوعات حقوقی:

وضعیت کنونی نشریات حقوقی از دو جهت قابل بررسی است یکی از نظر تعداد و کمیت و دیگری از جهت کیفیت و کاربرد. نشریات حقوقی فعلی از نظر تعداد و کمیت بیش از شصت نشریه هستند - طبق بررسیهای نگارنده - که البته از این تعداد حدود بیست نشریه مستقیماً و اختصاصاً در حوزه علوم قضایی منتشر می‌شوند و بیشتر از چهل نشریه دیگر هم هستند که حوزه اصلی کار آنها مسایلی غیر از حقوق و علوم قضایی است نهایتاً هر یک به تناسب هدف و روش نشریه به‌طور ثابت مسایل حقوقی زمینه کاری خودشان را دنبال می‌کنند که در جدول ذیل فهرستی از این نشریات آمده‌است.

ردیف	نام نشریه	زمینه حقوقی	ردیف	نام نشریه	زمینه حقوقی
۱-	آتیه	حقوق بیمه	۱۰-	زنان	حقوق زنان
۲-	اطلاعات	حقوق قضایی	۱۱-	زن روز	حقوق زنان
۳-	فصلنامه بیمه		۱۲-	حقوق زنان	حقوق زنان
	مرکزی ایران	حقوق بیمه	۱۳-	پیام زن	حقوق زنان
۴-	گمرک ایران	قوانین و مقررات گمرکی	۱۴-	پیام هاجر	حقوق زنان
۵-	مالیات	قوانین مالیاتی	۱۵-	فرزانه	حقوق زنان
۶-	بندر و دریا	حقوق دریایی	۱۶-	خانواده	حقوق خانواده
۷-	دریانوردان	حقوق دریایی	۱۷-	فضیلت خانواده	حقوق خانواده
۸-	کارشناس	قوانین کارشناسان و ...	۱۸-	صنعت حمل و نقل	حقوق حمل و نقل
۹-	تکاپو	حقوق زنان	۱۹-	قلم	حقوق مطبوعات

ردیف	نام نشریه	زمینه حقوقی	ردیف	نام نشریه	زمینه حقوقی
۲۰-	رسانه	حقوق مطبوعات	۳۲-	پیام حوزه	فقه و حقوق اسلامی
۲۱-	کار و جامعه	حقوق کار	۳۳-	حوزه	فقه و حقوق اسلامی
۲۲-	روابط بین‌الملل	حقوق بین‌الملل	۳۴-	نور علم	فقه و حقوق اسلامی
۲۳-	سیاست دفاعی	حقوق بین‌الملل	۳۵-	رهنمون	فقه و حقوق اسلامی
۲۴-	راهبرد	حقوق بین‌الملل	۳۶-	ندای عدالت	فقه و حقوق اسلامی
۲۵-	نقد و نظر	حقوق اساسی	۳۷-	معرفت	فقه و حقوق اسلامی
۲۶-	لوح	حقوق قضایی	۳۸-	بصیرت	فقه و حقوق اسلامی
۲۷-	نامه اتاق		۳۹-	حوزه و دانشگاه	فقه و حقوق اسلامی
	بازرگانی	قوانین بازرگانی	۴۰-	اندیشه حوزه	فقه و حقوق اسلامی
۲۸-	نگهبان	حقوق جزا	۴۱-	ندای حق	تحقیقات حقوقی
۲۹-	شکار	قوانین شکار و طبیعت	۴۲-	مجلس و پژوهش	تحقیقات حقوقی
۳۰-	حکومت اسلامی	حقوق اساسی	۴۳-	ایران فردا	حقوق اجتماعی و سیاسی
۳۱-	جامعه سالم	حقوق اجتماعی	۴۴-	نامه مفید	فقه و حقوق اسلامی

البته یقیناً موارد ذکر شده در بالا استقصای تامی در این دسته از مطبوعات نیست مخصوصاً با توجه به ارتباط تنگاتنگی که بین حقوق و بعضی از رشته‌های علوم انسانی نظیر اقتصاد، سیاست و... وجود دارد؛ بسیار دیده شده که موضوعاتی با ماهیت حقوقی در مطبوعات تخصصی رشته‌های مزبور منتشر می‌شود.

علاوه بر اینها ویژه‌نامه‌های موضوعات خاص حقوقی هم از جمله مطبوعات حقوقی هستند که به تناسب منتشر می‌شوند.

و اما حدود بیست نشریه‌ای که اختصاصاً در حوزه علوم قضایی منتشر می‌شوند از نظر کمیت و تعداد به شرح ذیل می‌باشد.

ردیف	نام نشریه	مسئول و صاحب امتیاز	روش و حوزه کاری غالب
۱-	نشریه داخلی کانون وکلای مرکز	مهدی نجم آبادی	مسایل صنفی وکلا و مسایل شکلی و ماهیتی قضایی - فصلنامه
۲-	مجله کانون وکلای دادگستری	گوردیز افتخار جهرمی	مسایل صنفی وکلا و مسایل شکلی و ماهیتی قضایی - فصلنامه
۳-	مجله کانون	عباس سعیدی	حقوق ثبت و قراردادها و تعهدات فصلنامه کانون سردفتران و دفتریاران
۴-	امنیت	غلامحسین بلندیان	سیاست جنایی و کنترل بزهکاری - دو ماهنامه وزارت کشور
۵-	پیک زندان	سازمان زندانها	کنترل بزهکاری و حقوق جزا - ظاهراً فصلنامه است.
۶-	اصلاح و تربیت	سازمان زندانها	کنترل بزهکاری و حقوق جزا - ظاهراً فصلنامه است.
۷-	دائرسی	سازمان قضایی نیروهای مسلح	مسایل قضایی و ... - ماهنامه
۸-	نشریه آموزشی	سازمان قضایی نیروهای مسلح	مسایل قضایی و ... - ماهنامه
۹-	مجله علمی پزشکی قانونی	سازمان پزشکی قانونی	حقوق جزا و کشف جرم - دو ماهنامه
۱۰-	مجله حقوقی	گوردیز افتخار جهرمی	حقوق بین الملل - فصلنامه
۱۱-	عماد	سیدضیاء میرعمادی	حقوق جزا و ... - هفته نامه
۱۲-	دیدگاههای حقوقی	دانشکده علوم قضایی خدمات	علوم قضایی - دو ماهنامه
۱۳-	تحقیقات حقوقی	دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی	علوم قضایی - فصلنامه
۱۴-	مجله حقوقی	دانشکده حقوق دانشگاه تهران	علوم قضایی - فصلنامه
۱۵-	مجله حقوقی دادگستری	معاونت قضایی قوه قضاییه	علوم قضایی - فصلنامه
۱۶-	حقوق و اجتماع	محمدرضا کامیار	حقوق اجتماعی - ماهنامه
۱۷-	فقه و حقوق	محمد یزدی	فقه و حقوق - فصلنامه
۱۸-	فقه	عبدالرضا ایزدپناه	فقه و حقوق اسلامی - فصلنامه
۱۹-	فقه اهل البیت	سید محمود هاشمی	فقه و حقوق اسلامی - فصلنامه
۲۰-	روزنامه رسمی جمهوری اسلامی ایران	قوه قضاییه	آیین نامه ها و قوانین و آگهی - روزنامه

تأمل در این دسته از مطبوعات تخصصی حوزه حقوق نشان می‌دهد که از مجموع بیست نشریه مزبور تنها مجله حقوقی دادگستری که زیر نظر معاونت قضایی و به صورت فصلنامه منتشر می‌شود به نمایندگی از قوه قضاییه در خانواده مطبوعات تخصصی حوزه حقوق وجود دارد. این یعنی حتی حضوری کم‌رنگ‌تر از سازمان پزشکی قانونی که دو ماهنامه‌ای تخصصی در حوزه کاری خودش با گرایش مسایل قضایی منتشر می‌نماید حتی سازمان زندانها دو نشریه منتشر می‌کند که آن هم ماهنامه است.^۱ اما دادگستری که بدنه اصلی قوه قضاییه را تشکیل می‌دهد هیچ نشریه‌ای ندارد به جز روزنامه رسمی که آن هم از نظر شکل و محتوا نود سال است که تغییر نکرده و در وضعیت موجود با نشریات حقوقی همگون نمی‌باشد.

و اما از نظر کیفیت: مطبوعات حقوقی موجود براساس کیفیت به چند دسته تقسیم می‌شوند. یک دسته آنها که مدام در ساز دگراندیشان می‌دمند و مرام آنها را در قالب اصول و ایده‌های حقوقی ترویج می‌کنند. دسته دوم نشریاتی هستند که تنها از زاویه مسایل تخصصی حوزه کارشان و یا گرایشات صنفی و... به حقوق و تحلیل‌های حقوقی می‌نگرند و طبعاً در نشریات خودشان هم عمدتاً از همین زاویه محدود مسایل را دنبال می‌کنند دسته سوم نشریاتی هستند که پرداختن به مسایل حقوقی را به صورت موسمی و در جهت تأمین اهداف سیاسی و حزبی می‌دانند. و دسته چهارم که بیشترین نشریات تخصصی حوزه حقوق را به خود اختصاص داده‌اند تنها از زاویه تئوریک و بحث علمی و نظری صرف به مسایل حقوقی پرداخته‌اند و البته محدود نشریاتی هم هستند که دو یا چند جهت از تقسیم‌بندی فوق را دارا می‌باشند.

طبیعی است که انتشار نشریات حقوقی با اهداف چهارگانه بالا در جهت تأمین اهداف فوق مؤثر است و البته به صورت جسته و گریخته (موجبه جزئی) در لابه‌لای

۱- گرچه سازمانهای مزبور هم از نظر تشکیلاتی جزئی از قوه قضاییه هستند اما مقصود ما در اینجا بررسی نقش قوه قضاییه از نظر کاربردی مسایل قضایی در مطبوعات حقوقی است.

نشریات فوق می‌توان مقالاتی که به مسایل کاربردی و علمی علوم قضایی مربوط می‌شود، جستجو نمود اما جهت کلی هیچ‌یک از نشریات حقوقی موجود نگاه کاربردی به مسایل قضایی و اطلاع‌رسانی کاربردی نیست همچنین جهت کلی هیچ‌یک از نشریات مزبور توسعه قضایی و نهادینه کردن اهداف قوه قضاییه در فرهنگ عمومی جامعه نیست هرچند انکار نمی‌کنیم که خیلی از این نشریات می‌توانند گام‌های بلندی در این زمینه بردارند، و اینجاست که با مقایسه وضعیت مطبوعات حقوقی گذشته با مطبوعات حقوقی کنونی به این نتیجه می‌رسیم که اکنون برخلاف گذشته مفاهیم نوپیدای حقوق و انتظارات بخش‌های مختلف جامعه از دستگاه قضایی و مطالعه پدیده‌های اجتماعی از زاویه دانش حقوق و در کل انتشار نشریات حقوقی بیشتر از خارج دستگاه قضایی انجام می‌شود و تأکید می‌کنم که دستگاه قضایی نسبت به آنها منفعل یا حداقل بی‌تأثیر است. و همین امر ضرورت توسعه قضایی را در این محور دوچندان می‌کند.

۵- قاعده‌مندی توسعه قضایی:

توسعه‌یافتگی از هر نوع محتاج زمینه و بستر مستعد آن است. ما نمی‌توانیم به‌استناد اینکه در فلان نقطه جغرافیایی زندگی می‌کنیم یا به دین اعتقاد داریم خود را از قواعد توسعه‌یافتگی معاف کنیم ولی نتیجه آن را بخواهیم.

یکی از زمینه‌ها و لوازم مسلم توسعه‌یافتگی گسترش و تعمیق فرهنگ مکتوب است این امر در قوه قضاییه با بی‌اعتنایی به مطبوعات حقوقی میسر نمی‌شود. در وضعیت کنونی فرهنگ و مرام رایج بین قضات بیشتر براساس شفاهیات است که به‌طور طبیعی با ابهام و شناوری مفاهیم و بی‌مسئولیتی علمی همراه است.

از طرفی می‌دانیم محور قوه قضاییه نیروی انسانی کارآمد است - البته نقش قوانین کارآمد هم نباید از نظر دو شود - و لذا توسعه قضایی محتاج کادرسازی و

کارآمدسازی نیروی انسانی مخصوصاً قضات است تأکید ریاست محترم قوه قضاییه نیز براینکه قضات باید از نظر کیفیتی مسلط به مبانی فقه و نیز دانش حقوق باشند ناظر به همین مطلب است.

از طرف دیگر این سطح از کیفیت به صورت عادی نه در حوزه تأمین شده است نه در دانشگاه و نه در نشریات حقوقی موجود به صورت اساسی دنبال می شود. بنابراین در این قسمت به ارائه طرحی چندمرحله‌ای می پردازیم که به کارگیری یک یا چند مرحله آن - بسته به امکانات موجود - در تأمین هدف توسعه قضایی مؤثر است.

۶- فعال ساختن مطبوعات حقوقی کاربردی:

۶-۱- انتشار روزنامه: اهداف و فواید و ضرورت‌های انتشار روزنامه با تأملی در گذشته و حال مطبوعات حقوقی و مقتضیات زمان روشن می شود. در اینجا فقط به این نکته اشاره می کنم که: تأثیر افکار عمومی در کار قضایی به حدی است که بعضی اساساً علم حقوق را بازآموزی افکار عمومی دانسته اند.

از زاویه‌ای دیگر می توان گفت، عرف از منابع حقوق می باشد - و البته نقش عرف در اندیشه‌های فقهی هم کمتر از حقوق نیست - و افکار عمومی هم سایه‌ای از عرف جاری است. که البته بیشتر قابل مهندسی و شکل دادن می باشد و از ابزارهای کارآمد مهندسی افکار عمومی همین مطبوعات هستند که تأثیر آنها در چند سال اخیر محسوس بوده است. انتشار روزنامه توسط قوه قضاییه می تواند فوایدی از جمله:

- ۱- شکل‌دهی افکار عمومی
- ۲- یکسان‌سازی و وحدت رویه ایده‌ها و روشهای قضایی و کاری
- ۳- اطلاع‌رسانی به هنگام درون سازمانی و غیر آن
- ۴- گسترش آگاهیهای عمومی از حقوق اجتماعی و پیشگیری از جرم
- ۵- اصلاح و بهبود سیستم گزارش‌دهی

۶- مقابله با رسانه شایعه و رسانه‌های انتقادی

۷- آموزش حین خدمت قضات

۸- ایجاد انگیزه و حساسیت کاری درون سازمانی

۹- تأمین قسمتی از اهداف توسعه قضایی

۱۰- اطلاع‌رسانی از تنگناها و مشکلات موجود و ...

۱۱- ایجاد کانال ارتباطی بین سازمان و عناصر در تمامی کشور

گرچه به نظر این جانب عرض و طول و نیازهای قوه قضاییه ایجاب می‌کند که حداقل روزنامه‌ای در سطح کشور داشته باشد اما در وضعیت کنونی ممکن است به خاطر هزینه بر بودن و نیز فقدان امکانات و نیروی انسانی و نیز شاید بنا به بعضی ملاحظات مدیریتی و ... انجام آن مقدور نباشد لذا از این قسمت صرف‌نظر نموده مرحله دوم طرح را به شرح ذیل پی می‌گیریم.

۶-۲- سلسله نشریات گزیده و گزارش حقوقی - قضایی: گفتیم تنوع و تکرار

مطبوعات حقوقی در وضعیت کنونی در حد بالایی می‌باشد علاوه بر اینها کتب منتشره در میدان علوم قضایی نسبتاً حجم بالایی دارد مطالب این نشریات هم از نظر حجم به گونه‌ای نیست که کلاً قابل مطالعه مستمر قضات باشد ضمن اینکه از نظر کیفی لزوماً دارای مطالب سودمندی نمی‌باشد اما با این وجود کاروان دانش بشری در همه عرصه‌ها و از جمله حقوق به سوی تحول در نهادها و مفاهیم حقوقی به پیش می‌رود و لازم است قضات از چند و چون این تحولات بی‌خبر نمانند و در مقابل آنها منفعل و بی‌تأثیر نباشند.

به گفته یکی از اساتید از مردان عمل و مجریان (قضات) نمی‌توان انتظار داشت که کتابهای مفصل و مقاله‌ها را بخوانند و بحثهای نظری صرف را دنبال کنند درحالی‌که در نشریات موجود مطالب کاربردی و عملی قضایی و زوایای نوین مسایل حقوقی چنانکه گفته شد پراکنده است و لذا می‌بینیم حال قضات مانند صنعتگری است که

به جای داشتن جعبه ابزاری مرتب ناچار است ابزار کار خویش را در انبوهی از آهن و پیچ و مهره‌های بی مصرف جستجو کند.

بنابراین پیشنهاد می‌شود نهادی در اداره کل اطلاع‌رسانی قوه قضاییه و با هماهنگی اداره کل آموزش قضات تشکیل شود و نشریه‌هایی به صورت ماهنامه یا دو هفته‌نامه حاوی گزیده‌ای از مجموعه عظیم نشریات حقوقی کشور با نگاه کاربردی و مناسب با اهداف قوه قضاییه تهیه کند. نشریات مزبور می‌توانند در حوزه مسایل مدنی، کیفری و آیین دادرسی متنوع باشند و با توجه به مصوبه مجلس در خصوص تخصصی کردن محاکم و قضات به تناسب بین قضات تقسیم شود.

راه‌اندازی سلسله نشریات «گزارش و گزیده حقوقی» در محورهای مدنی کیفری و آیین دادرسی برکات و فواید زیادی به دنبال خواهد داشت که برخی به شرح ذیل هستند:

۱- استفاده از مجموع توان عظیم و پتانسیل موجود در کشور در زمینه علوم قضایی با حداقل هزینه

۲- فعال ساختن وظیفه اطلاع‌رسانی و حضور پررنگ این مرجع در بدنه قوه قضاییه

۳- گزینش مطالب کاربردی و اجرای اولویتهای ارتقای سطح علمی قضات

۴- کمک به تخصصی کردن محاکم و قضات و ایجاد نشریات تخصصی‌تر

۵- جلوگیری از اثرات منفی تکثر و تنوع در عرصه دانش حقوق

۶- تجهیز عناصر و اجزاء (قضات) به جدیدترین آگاهیهای کاربردی در حوزه

کاری آنها و تسهیل تطبیق آنها با محیط و افق‌های نوپیدای دانش حقوق.^۱

۱- در این زمینه به نظر می‌رسد چنانچه مثلاً در مجموعه مقالاتی علمی قضات کیفری کشور را تنها با اصول حاکم بر تعیین مجازات نظیر اصل تفرید مجازاتها بیشتر آشنا کنیم در آینده شاهد احکامی که مجازاتهای غیرقابل قبول را بیان داشته مثل ذبح کبوترها در تهران نخواهیم بود و امثال این موارد از جمله مسایل کاربردی مورد نظر است.

۷- تدوین مرجعی در خصوص منابع حقوقی و موضوعات تحقیقی برای دسترسی محققین و نیز قضات.

۸- پاسخ به هنگام برای نشریات انتقادی و نیز انعکاس انتقادهای به درون سازمان

۹- انعکاس درجه حساسیت مطبوعات نسبت به موضوعات خاص قضایی و پیشنهاد تدابیر قانونی و ...

۱۰- گزینش مطالب سودمند و کاربردی نشریات حقوقی خارجی همچنین در جهت تأثیر بیشتر این نشریات در ارتقای سطح علمی قضات می‌توان تدابیری اندیشید که به نحوی قضات سراسر کشور در این تلاش علمی درگیر شوند. مثل طرح مجموعه سؤالات از نشریات مزبور با منظور کردن امتیازات علمی برای شرکت‌کنندگان و اعمال این امتیازات در انتصابات و ارتقای سمت.

و اما در صورتی که این مرحله از طرح هم به لحاظ محدودیتها قابل اجرا نباشد مرحله سوم به شرح ذیل بیان می‌کنیم.

۳-۶- نشریه گزیده مسایل حقوقی: با توجه به مطالب گذشته چنانچه با امکاناتی نزدیک به صفر خواسته باشیم نشریات حقوقی را فعال کنیم به نظر می‌رسد کمیته‌ای علمی در جهت گزینش مقالات و موضوعات مربوط به علوم قضایی پیش‌بینی شود که کارآمدترین مقالات حقوقی را از سطح مطبوعات حقوقی کشور انتخاب و تنها به صورت یک ماهنامه تحت عنوان «گزیده مسایل حقوقی» منتشر و به تمامی دارندگان پایه قضایی تقدیم کنند.

۷- ابعاد قانونی انتشار نشریات پیشنهادی:

انتشار نشریات گزیده مطالب حقوقی از نقطه نظر حق مالکیت معنوی و حقوق پدیدآورندگان قابل توجه است. در ذیل به بررسی مختصری از این موضوع می‌پردازیم.

در قانون مطبوعات مصوب سال ۱۳۶۴ به موارد ذیل اشاره شده است.

۱- در بند ۹ ماده ۶ قانون مزبور سرقت‌های ادبی ممنوع اعلام شده اما بلافاصله در تبصره ذیل بند مرقوم سرقت ادبی چنین تعریف شده که «عبارت است از نسبت دادن عمدی تمام یا بخش قابل توجهی از آثار و نوشته‌های دیگران به خود یا غیر ولو به صورت ترجمه» بنابراین طرح ما در خصوص گزیده نشریات حقوقی به لحاظ اینکه می‌تواند با ذکر مأخذ انجام شود شائبه‌ای از این عنوان را با خود نخواهد داشت.

۲- گرچه در بند الف ماده ۷ انتشار نشریه‌ای که فاقد پروانه است ممنوع اعلام شده است اما در تبصره ۲ ماده ۹ تصریح شده که «برای نشریات داخلی یک سازمان... که فقط برای استفاده کارکنان منتشر و رایگان در اختیار آنان قرار می‌گیرد تنها اجازه وزارت ارشاد کافی است» بنابراین نیازی به اخذ پروانه انتشار که مستلزم تشریفات بیشتری است نمی‌باشد.

۳- در ماده ۲۶ این قانون کلیه قوانین مغایر ملغی اعلام شده که این مطلب می‌تواند ناظر به بعضی از مواد قانون حمایت حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان باشد.

و اما در قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان مصوب سال ۱۳۴۸ نیز نکاتی در ارتباط با این شکل نشریه به چشم می‌خورد که به شرح ذیل است.

۱- در بند ۱۲ ماده ۲ این قانون آمده است: هرگونه اثر مبتکرانه که از ترکیب چند اثر پدید آمده باشد اثر مستقل محسوب و مورد حمایت این قانون خواهد بود بنابراین نشریات پیشنهادی گزارش و گزیده مسایل حقوقی به لحاظ وصف ترکیبی بودن مشمول این بند می‌باشد.

۲- ماده ۷ قانون مزبور تصریح می‌کند «نقل از اثرهایی که انتشار یافته است و استفاده از آنها به مقاصد ادبی و علمی و فنی و آموزشی و تربیتی و به صورت انتقاد و تقریظ با ذکر مأخذ در حدود متعارف مجاز است در نتیجه نشریات پیشنهادی هم

مجاز به گزینش مطالب و گزارش آنها می‌باشند و هم خود اثری مستقل محسوب می‌شوند.

۳- در ماده ۸ قانون فوق تسهیلات بیشتری فراهم شده به تصریح این ماده «کتابخانه‌های عمومی و مؤسسات جمع‌آوری نشریات و مؤسسات علمی و آموزشی که به صورت غیرانتفاعی اداره می‌شوند می‌توانند طبق آیین‌نامه‌ای که به تصویب هیأت وزیران خواهد رسید از اثرهای مورد حمایت این قانون از راه عکس‌برداری یا طریق مشابه آن به میزان متناسب با فعالیت خود نسخه‌برداری نمایند».

۴- ماده یازده قانون مزبور نسخه‌برداری از اثرهای مورد حمایت را در صورتی که برای استفاده شخصی و غیرانتفاعی باشد مجاز اعلام داشته‌است و مسلم است که نشریات پیشنهادی از نوع غیرانتفاعی می‌باشد.

۸- نکته پایانی:

حتی اگر به ملاحظاتی دستگاه قضایی خواسته‌باشد بنا بر احتیاط حقوق صاحبان آثار برگزیده را بیشتر رعایت کند می‌توان تدابیری در جهت تحمیل حداقل هزینه به دستگاه به کار گرفت.

از جمله اینکه چنانچه درجه علمی - پژوهشی از وزارت آموزش عالی برای نشریات مزبور اخذ شود - که دور از دسترس نمی‌باشد - رغبت صاحبان اثر به درج آثارشان در نشریه حتی بدون مابه‌ازای مالی افزایش خواهد یافت.

و در نهایت و به عنوان آخرین راه بنا به ضرورت‌های انتشار نشریات پیشنهادی، می‌توان پس از موافقت صاحبان آثار گزینش شده به انتشار آنها دست یازد تا اهداف مورد نظر در اطلاع‌رسانی به موقع و توسعه قضایی و کارآمد و مجهز ساختن نیروی انسانی به دانش لازم را به دست آورد.

منابع

در تحریر این مقاله علاوه بر استفاده از نشریات متعدد به طور خاص از کتب و نشریات ذیل استفاده شده است:

- ۱- قانون مدنی در نظم حقوقی کنونی / دکتر کاتوزیان / مقدمه
- ۲- اندیشه‌هایی در حقوق امروز / دکتر کاشانی
- ۳- ماهنامه حقوق و اجتماع / شماره‌های متعدد
- ۴- مجله کانون وکلا / شماره‌های ۸ و ۹
- ۵- مجله داخلی کانون وکلای مرکز / شماره ۲۳
- ۶- ماهنامه رسانه / شماره‌های ۲۰ و ۸
- ۷- مطبوعات حقوقی ایران / حمید مقدم‌فر
- ۸- تاریخ تحلیلی مطبوعات ایران / محیط طباطبائی
- ۹- راهنمای مطبوعات ایران / سیدفرید قاسمی
- ۱۰- اطلاعات سیاسی - اقتصادی / شماره‌های ۴۵ و ۴۶
- ۱۱- پژوهش‌نامه تاریخ مطبوعات / شماره یک

* * *

یکی روز نامه است مر کارها را

که آن را جهاندار دادار، دارد